

MEDIA, GOVERNMENT AND OPPOSITION IN ROMANIA AT THE END OF THE NINETEENTH CENTURY

Liviu Brătescu, PhD, Scientific Researcher, "A. D. Xenopol" History Institute, Iași,

Abstract: Recunoașterea independenței de stat a României în cadrul Congresului de la Berlin, din 1878, chiar dacă era condiționată de rezolvarea unor probleme de natură internă, precum recunoașterea cetățeniei române pentru etnicii evrei a reprezentat în mod real continuarea procesului de modernizare în alți parametri decât cei din timpul lui Alexandru Ioan Cuza. Bun indicator al atmosferei existente într-o societate, presa românească cunoaște după 1876 o evoluție deosebit de interesantă din foarte multe puncte de vedere. Prima observație cantitativă am putea spune este aceea a apariției aproape în fiecare oraș al țării a unui număr impresionant de publicații. Răspunzând unor nevoi diferite, periodicele românești apărute după războiul de independență reprezintă o oglindă vie a specificului comunității în care apar. Evoluția cea mai interesantă au însă ziarurile de partid pentru că ele sunt de obicei expresia fidelă a dinamicii unui oraș sau altul și a modului în care există o conexiune cu dezbaterile de la nivel național, cu marile teme ale politicii naționale. Apropiate de putere sau opoziție, presa românească ce apare după războiul de independență ajută în egală măsură la conturarea profilului unor oameni politici aflați temporar în diferite poziții decizionale, dar și a unora care aspiră să devină la un moment dat factori guvernamentali. Nu puține sunt însă și ziarurile care își asumă un rol foarte clar de instrument de propagandă, fiecare dintre ele făcând asta într-un mod mai mult sau puțin vizibil. Se poate spune fără teama de a greși că presa românească la sfârșitul secolului al XIX-lea nu e doar un izvor istoric important pentru viața politică ci și o bună modalitate de a cunoaște atitudini, mentalități și stări de spirit românești.

Keywords: media, newspapers, political life, government, opposition

Ultimii ani ai guvernării liberale (1876-1888) impuneau clasei politice de la București concentrarea asupra câtorva probleme privind politica internă și externă a României care permiteau în același timp ca în urma exprimării unei atitudini față de acestea să prindă un contur și mai clar în ochii opiniei publice românești. Una dintre acestea era modul de raportare la necesitatea unor modificări constituționale a căror nevoie era resimțită tot mai acut mai ales după războiul de independență. La fel de multă energie avea să consume și discuțiile despre orientarea tot mai evidentă din declarații și diferite luări de poziție față de apropierea României de Puterile Centrale, proces inițiat cu multă forță de Carol I și I.C. Brătianu.

Perioada asupra căreia ne vom opri în paginile următoare este cea a anilor 1884-1888 în care partidele politice românești se raportează cu multă pasiune la cele două probleme deja menționate iar lucrul acesta se realizează de cele mai multe ori de la tribuna Parlamentului sau prin intermediul presei.

Presa românească devine începând cu anul 1884 o tribună tot mai solidă a dezbaterilor doctrinare care au loc în societatea românească iar una dintre temele care provoacă un real interes este cea a definirii partidelor politice care activează la nordul Dunării. Faptul că dincolo de rivalități, începe să se realizeze la nivelul principalilor actori politici necesitatea existenței a două formațiuni politice care să reprezinte familii ideologice diferite, reprezintă un prim semn de normalizare. Bine argumentat, discursul lui Constantin Dissescu susținut în

cadrul Ateneului Român era preluat pe larg de către "Românul" care printr-un astfel de gest își asuma cumva punctul de vedere amintit¹. Mesajul pe care ziarul liberal îl transmitea cu această ocazie era unul cât se putea de simplu și anume faptul că exista în societatea românească loc pentru ambele partide deja bine constituite iar suportabilitatea unuia de către celălalt nu era decât expresia unei maturizări absolut necesare².

Ca o măsură de recunoștință față de cel care fondase ziarul "Românul" dar și încercare de a se reapropia de el după discuțiile mai aprinse din 1883, I. C. Brătianu propunea Parlamentului României la sfârșitul lunii ianuarie acordarea lui C. A. Rosetti a unei sume de bani drept ajutor din partea statului român pentru casa ce-i arsese în 1883. Fără a da prea multe explicații, revoluționarul de altădată refuza printr-o intervenție făcută în cadrul Camerei Deputaților să fie beneficiarul unui vot din partea Parlamentului de factura celui solicitat de primul-ministru³. La rândul lui, șeful guvernului liberal simțea acum nevoia să vorbească despre numeroasele lupte politice pe care le dusesese în activitatea sa politică și în care-l avusese alături pe Rosetti. Fără a cunoaște motivația reală a discursului liberalului radical, realitatea era că viziunea lui și a celui care era liderul de facto al P.N.L., în privința politicii românești, începeau să devină tot mai diferite, fie că era vorba de relațiile externe ale României sau de revizuirea Constituției, un subiect deosebit de important al anilor 1883-1884⁴. Modul în care avea să fie realizată modificarea Constituției la 1884 reflecta ca de obicei un raport de forțe între grupări adverse implicate direct în lupta politică, iar asta presupunea o revenire asupra momentului fondator⁵, anul 1866, când, dincolo de tensiunea existentă, se realizase un compromis care acum era practic repus în discuție. Necesitatea de a institui o Constituție care să fie acceptată nu prin restabilirea vechilor legi, ci printr-o acțiune oarecum revoluționară⁶ era resimțită de gruparea din jurul lui Rosetti, minoritară însă în acel moment comparativ cu numărul important al adeptilor lui I. C. Brătianu. Chiar înainte de ruptura din 1883 I. C. Brătianu reușea să atragă de partea sa un lider politic cunoscut pentru pozițiile sale moderate cu privire la reformele reclamate de un număr important de actori politici- Dimitrie Ghica.

Schimbarea centrului de greutate în P.N.L. avea să fie evidentă și din pozițiile pe care încep să le ocupe în echipa de conducere a acestuia oameni precum Vasile Lascăr⁷ dar și Dimitrie Ghica⁸. Cât de important avea să devină cel din urmă, în proiectele pe care le concepea în această perioadă I. C. Brătianu reieșea nu doar din preluarea de către Dimitrie Ghica a funcției de președinte al Clubului Național Liberal dar și din plasarea în fruntea comitetului de redacție al „Voinței Naționale”⁹. În condițiile în care relațiile cu Rosetti nu mai erau cele din anii anteriori, partidul liberal nu putea să nu dea greutatea necesară activității desfășurate de „Voința Națională” care va deveni în curând noul ziar guvernamental.

¹ „Românul”, 12 ianuarie 1884, p. 34.

² *Ibidem*.

³ „Românul”, 30, 31 ianuarie 1884, p. 97.

⁴ *Ibidem*, p. 98.

⁵ Michel Foucault, *Trebuie să apărăm societatea*, București, Editura Univers, 2000, p. 192.

⁶ *Ibidem*.

⁷ M. Theodorian Carada, *Vasile Lascăr 1852-1907*, București, Tipografia Profesională Dim. C. Ionescu, 1913, p. 32 ; John Gray, *Liberalismul*, București, Editura Du Style, 1998, p. 10, 13.

⁸ Idem, *Beizadea Mitică*, Imprimeriile Informația zilei, f.a p. 37.

⁹ *Ibidem*, p. 38.

Atenția aceasta acordată de liberali presei nu era deloc una exagerată și nici întâmplătoare. Anul 1884, aducea printre altele o nouă dovadă, dacă mai era nevoie, a contribuției pe care presa o putea juca la consolidarea sau dimpotrivă la deteriorarea relațiilor dintre două state. Un astfel de exemplu, avea să fie cel din primăvara anului amintit când seria de articole ceva mai critice la adresa Rusiei, apărute în „Gazeta de România”, subvenționată de Ministerul Afacerilor Externe de la București, avea să genereze o intervenție rapidă a prințului Auronsoff (așa se înțelege din document) pe lângă suveran pentru a stopa apariția publicației. Ședința Consiliului de miniștri prezidată de suveran în care se lua decizia așteptată de reprezentantul guvernului țarist și însărcinarea lui D.A. Sturdza, în calitate de ministru de externe, de a oferi scuze verbale Rusiei dădeau de fapt o și mai mare greutate întregului incident¹⁰. În ziua următoare, „Gazeta de România” nu mai primea nici o subvenție de la ministrul de externe și își înceta întreaga activitate¹¹.

Întâmplător sau nu, la doar câteva zile de la încetarea finanțării ziarului menționat anterior, unul dintre deputații liberali din noua generație, Vasile Lascăr, rostea mai întâi un adevărat laudatio la adresa libertății presei și a rolului jucat de aceasta în modernizarea societății românești¹², după care, evocând personalitatea lui Benjamin Constant¹³, atrăgea atenția asupra responsabilității presei¹⁴ în privința atmosferei existente în orice societate. Fără să susțină vreo clipă necesitatea apariției unei legi restrictive la adresa presei, Vasile Lascăr milita ca aceasta să nu se amestece în viața privată a liderilor politici și nici să nu devină o tribună a atacurilor la adresa unor puteri străine punând astfel guvernul în situații delicate, așa cum am arătat deja că se întâmplase la jumătatea lunii martie¹⁵.

Intervenția aceasta și mai ales avertismentul lui Vasile Lascăr nu erau deloc întâmplătoare, întrucât guvernul român avea în continuare o problemă în privința modului în care era perceput în cadrul diplomației europene. De neînțeles devenea, în condițiile eforturilor făcute de echipa ministerială din jurul lui I. C. Brătianu pentru a se apropia de Tripla Alianță, refuzul Germaniei pentru ca reprezentantul României să participe cu vot deliberativ în cadrul Congresului de la Londra din martie 1884. Vestea negativă pentru executivul de la București o aducea agenția Havas (din București), care publica pe 16 martie o telegramă din Londra pentru „Le Temps”, prin care se anunța faptul că în timp ce lordul Granville propusese în deschiderea conferinței admiterea României cu vot deliberativ, Germania se opunea¹⁶. Cât de mare trebuie să fi fost dezamăgirea resimțită de Carol I și de primul-ministru român în egală măsură nu e greu de intuit.

Interesată de imaginea pe care o produceau diferitele desfășurări de forțe politice de la nordul Dunării, echipa ministerială liberală cerea trimișilor români informații cu privire la maniera în care presa internațională se raporta la România¹⁷. Unul din evenimentele care ducea automat la apariția unui document de tipul celui menționat era reuniunea politică din 28 aprilie ținută

¹⁰ M.A.E., Fond Franța-Arhive Diplomatice, rola 49, volum 9, fila 71, 26 martie 1884.

¹¹ *Ibidem*.

¹² „Libertatea presei”, 31 martie 1884, Camera Deputaților, în Vasile Lascăr, *Discursuri politice*, adunate și adnotate de M. Theodorian Carada, vol. I, București, Noua Tipografie Românească, 1912, p. 8.

¹³ *Ibidem*, p. 14.

¹⁴ *Ibidem*, p. 9.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ M.A.E., Fond Franța-Arhive Diplomatice, rola 49, volum 9, fila 166, 18 martie.

¹⁷ M.A.E., Fond Arhiva Istorică Centrală, dosar 128, fila 319.

în Sala Bassel de Partidul Liberal-Conservator, formațiune condusă printre alții de George Vernescu, încheiată prin intervenția promptă a poliției și jandarmeriei după ce vorbitorii făcuseră destule trimiteri critice nu doar la adresa guvernului liberal, ci chiar a regelui și a dinastiei¹⁸. Astfel de acțiuni se înscriau până la un anume punct în seria unor manifestări pe care guvernul liberal știa deja cum să le gestioneze. În condițiile în care de această dată demonstrația antiguvernamentală lua și forma unui protest antimaghiar desfășurat în fața legăției austro-ungare de la București, în timpul căruia se striga printre altele „Trăiască România!”, „Trăiască Austria”, „Jos ungurii”, întreaga situație devenea una ceva mai dificil de administrat¹⁹.

Probleme mai serioase părea să aibă P.N.L. cu propriii săi lideri în condițiile în care unii dintre ei erau tentați la diferite compromisuri și nu întotdeauna pregătiți pentru ducerea la îndeplinire a atribuțiilor stabilite de guvern²⁰. Modul defectuos în care funcționa cel puțin o parte a administrației liberale devenea imediat obiectul unor intervenții din partea opoziției liberal-conservatoare. Cei mai vocali reprezentanți ai ei păreau să fie la Iași. Capitala Moldovei devenea în vara anului 1884 locul de manifestare deplină a unei grupări politice numite Partidul Liberal Independent. La fel ca în momentul formării „Opoziției unite” liberalii moldoveni reproșau P.N.L. părăsirea valorilor liberale, implicarea în alegerile pentru Parlamentul ce urma să revizuiască Constituția și împiedicarea opoziției de a se reuni în adunări publice. Dacă era ceva care nemulțumea profund liderii Partidului Liberal Independent, aceasta era intenția rămânerii la guvernare a P.N.L. și a lui I. C. Brătianu, chiar cu prețul a ceea ce ei considerau a fi sacrificarea interesului României în problema Dunării și a convenției comerciale cu Austro-Ungaria²¹.

Dacă din seria întreagă de reproșuri venite dinspre adversarii lor, liberalii își asumau una dintre ele, atunci aceea era o anume incapacitate de a explica mai bine prin presa europeană și chiar în întruniri publice drepturile politice ale României, identice de altfel cu acelea ale Franței, Angliei etc. Era în această intervenție și o recunoaștere a rolului pe care-l putea avea opinia publică în influențarea deciziilor guvernelor europene. Ceea ce nu acceptau liberalii era afirmația opoziției potrivit căreia guvernul lor nu ar fi depus toate eforturile în vederea apărării intereselor țării în timpul Conferinței de la Londra²².

Într-o luptă politică ce se anunța a fi fără menajamente susținerea din partea unui ziar precum „Românul” era un element foarte important. Datorită divorțului dintre I. C. Brătianu și C. A. Rosetti, anul 1884 avea să fie ultimul în care liberalii din jurul primului-ministru beneficiau de un sprijin important din partea ziarului amintit, prin publicarea unor texte în care multe din gesturile politice ale guvernului erau explicate populației²³. Miza politică se muta în perioada următoare în plan intern și din acest motiv guvernul liberal ținea să-i informeze pe români²⁴ în privința afirmării de către el în fața Europei a drepturilor pe care le avea în zona Dunării

¹⁸ *Ibidem*, fila 311.

¹⁹ *Ibidem*, fila 312.

²⁰ A.N.I.C., Fond Brătianu, dosar 49, 1884, 23 aprilie 1884, filele 32-36.

²¹ *Ibidem*, fila 64; Dana Mihaela Pociovălișteanu, *op. cit.*, p. 148-149.

²² „Românul”, 22 ianuarie 1884, p. 69; Paraschiva Cîncea, *Viața politică din România în primul deceniu al independenței de stat*, București, Editura Științifică, 1974, p. 129.

²³ „Românul”, din 26 ianuarie 1884, p. 81.

²⁴ *Ibidem*.

România, ca stat suveran și riveran și nu în cele din urmă în virtutea tuturor tratatelor existente. Liberalii simțeau nevoia să arate din nou că la baza tuturor acțiunilor pe care le întreprindeau, fie că era vorba de protestul față de hotărârea Conferinței de la Londra sau de deplasarea primului-ministru în toamna anului 1883 în Germania și Austro-Ungaria, stătea voința națiunii române.

Pentru că experiența politică îi impunea să fie circumspect față de angajamentele luate de marile puteri, Brătianu nu lăsa problema românească din Transilvania la voia întâmplării. Cunoscând importanța presei în propagarea unor idei sau programe politice, primul sprijin pe care-l acorda românilor din Dubla Monarhie îl constituia ajutorul financiar acordat lui Ioan Slavici pentru înființarea revistei „Tribuna”, la doar un an după alăturarea României la Tripla Alianță. În același an, I. C. Brătianu împreună cu M. Kogălniceanu, P. P. Carp, L. Catargiu, Al. Lahovary purtau o serie de discuții cu Gh. Pop de Băsești, discuții care, chiar dacă nu aveau o anumită finalitate, arătau faptul că pentru liderii politici români problema românească din Transilvania nu era una închisă²⁵. Tipic pentru un stat în plină ofensivă politică și militară, Dubla Monarhie era preocupată în continuare de promovarea propriilor interese și mai puțin de menajarea vecinului de la răsărit de Carpați. Aceasta avea să se observe în timpul discuțiilor legate de problema Dunării și a mișcării naționale a românilor. Semnarea alianței cu Austria nu ducea nici măcar la o reducere a suspiciunilor față de România, văzută în permanență ca fiind predispusă la o apropiere politică de Rusia. Acuzații de acest tip surprindeau cu siguranță în condițiile în care diplomatul rus Giers întreprindea tocmai atunci o călătorie la Viena și Berlin, prilej foarte bun pentru reluarea mai vechilor discuții axate pe aderarea Rusiei la „alianța păcii”²⁶ sau identificarea unei modalități de reînnoire a Alianței celor trei împărați. Relatări precum cele din „National Zeitung”²⁷ sau „Die Presse”²⁸ arătau clar că singurul impediment în calea unei apropieri a Rusiei de Germania și Austro-Ungaria era reticența țarului. Astfel de discuții arătau că decizia lui I. C. Brătianu și Carol I de a se alătura Triplei Alianțe fusese una corectă. În felul acesta se evitase ca o nouă eventuală înțelegere între cele două state vecine să se perfecteze pe seama României.

Ceea ce devenea tot mai greu de realizat era în contextul internațional menționat, susținerea românilor de peste Carpați. Contrastând cu tonul obișnuit al materialelor sale, ziarul patronat de C. A. Rosetti sublinia dificultatea unei susțineri reale a românilor de peste Carpați de către guvernul de la București, existând pericolul apariției unor momente tensionate între statul habsburgic și cel român ce ar fi putut duce la un moment dat la tulburarea păcii în Europa²⁹.

Preluând într-un fel din tendința conservatorilor care prezentau îndepărtarea lor de la putere ca pe un pas spre instaurarea instabilității politice, liberalii realizau o legătură subtilă între eventuala părăsire a puterii de către ei și imaginea de zonă tulbure care s-ar crea ulterior

²⁵ Aurel H. Golimaș, *Carol I și Românii din Ardeal (1866-1900)*, extras din „Arhiva”, nr. 12, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1936, *op. cit.*, p. 40.

²⁶ „Românul”, 2 februarie 1884, p. 105.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Idem*, 9 februarie 1884, p. 125.

²⁹ Camil Mureșan, „Politica externă a României în primii ani ai independenței sale văzută de presa română din Transilvania”, în *România și politica de alianțe. Istorie și actualitate*, București, Institutul Român de Studii Internaționale, 1995, p. 224.

acestui eveniment României. „Opoziția recurge la toate mijloacele ca unii care nu au nimic de pierdut, ca unii care pun interesele lor mai presus de soarta și viitorul țării”³⁰.

Temperamentul de altădată C. A. Rosetti devenea în aceste momente unul dintre oamenii politici cei mai lucizi, fapt care explica printre altele și avertismentul pe care simțea nevoia să-l transmită, asupra existenței unui nivel de așteptare foarte mare cu privire la primirea unui sprijin politic important pe alte criterii decât cele ale unor interese politice concrete. Nedorind să lase loc la interpretări, Rosetti arăta cât se putea de clar faptul că statele mari ale Europei nu se conduc în stabilirea relațiilor lor externe după tradiții istorice, „simpatii de rasă”, ci numai după propriile lor obiective³¹. Ceea ce devenea clar în perioada următoare era faptul că plasarea unui lider politic în opoziție sau la guvernare îi dădea acestuia perspective diferite asupra politicii externe a României. Astfel, C. A. Rosetti împărțea, alături de cititorii ziarului „Românul” la 30 septembrie, puternicul sentiment de îndoială și temere ce-l stăpânea după aflarea înțelegerii perfectate între cele trei „împărații” ale nordului realizată la Skierniewice³². Ziar guvernamental fiind, „Voința Națională” simțea nevoia să transmită românilor un mesaj de liniște și de stabilitate cu privire la situația internațională. Motivul pentru care credeau liberalii din jurul cotidianului amintit că românii nu trebuiau să fie îngrijorați pentru viitorul statului român era tocmai întâlnirea celor trei împărați, văzută ca o excelentă ocazie de reînnoire a unor angajamente de respectare a păcii și a prevederilor tratatului încheiat la Berlin în 1883, or, tocmai asta era ceea ce preocupa statul român în acel moment. Spre deosebire de „Românul”, ceva mai relaxat totuși față de zbaterile politice cotidiene, „Voința Națională” manifesta un calm bine-venit de altfel și datorită prezenței în cadrul înțelegerii amintite a Germaniei, pe a cărei implicare în păstrarea unui anumit echilibru în zonă se conta, dat fiind faptul că Berlinul nu avea, cel puțin declarativ, nici un interes în această parte a Europei³³. Întreaga pledoarie a liberalilor pentru o politică externă echilibrată se încheia cu o altă sugestie, privind concentrarea energiilor pozitive dintr-un stat în egală măsură în plan intern și internațional, existând posibilitatea ca evoluția în sine a statului respectiv să aibă de suferit dacă unul sau altul dintre domenii ar fi fost privilegiat în defavoarea celuilalt. Dezvoltarea corespunzătoare a unui stat, credeau liberalii, depindea în mare măsură de acordarea unei atenții corespunzătoare atât politicii interne, cât și celei externe³⁴.

Mesajul pe care liberalii încercau să-l transmită în perioada următoare alegătorilor români era acela că, având deja asigurată o bună conexiune la cancelariile occidentale și relații corecte cu statele din jur, atenția guvernului român trebuia în mod firesc să se concentreze de acum asupra politicii interne. Tocmai de aici însă veneau contestații serioase, cele mai multe referitoare la corectitudinea modului de organizare al alegerilor. În condițiile în care în intervențiile lor liberalii vorbeau mereu despre consultarea reală a românilor în perioada în care ei se aflau la guvernare³⁵, înmulțirea sesizărilor din teritoriu cu privire la diferitele

³⁰ „Voința Națională”, 1 octombrie 1884, p.1.

³¹ Idem, 3 octombrie 1884, editorial, p. 1.

³² *Ibidem.*

³³ „Voința Națională”, 3 octombrie 1884, Editorial.

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ Idem, 12 octombrie 1884, nr. 77, anul I, p. 1.

abuzuri comise de funcționari locali sugera cât se poate de clar acumularea unei tensiuni politice deosebite³⁶.

În fața unor agitații precum cele la care am făcut deja referire liberalii își continuau polemica cu adversarii lor, făcând trimitere la lipsa de consistență a programelor pe care aceștia le vehiculau în campaniile electorale și la coerența redusă a acțiunii lor politice. Oarecum liniștiți în privința posibilități – minime – de a părăsi guvernarea, aceiași ziariști de la „Voința Națională” teoretizau în toamna anului 1884 asupra necesității existenței unui partid conservator puternic tocmai pentru a mai tempera din elanul bine-cunoscut al liberalilor, „să ne oprească de la avânturi prea cutezătoare”³⁷. Reproșul principal al liberalilor la adresa conservatorilor era tocmai îndepărtarea de la ceea ce ei acceptau că este esența conservatorismului, prin coalizări întâmplătoare cu diferiți disidenți liberali. La fel de vehemenți erau membrii formațiunii structurate în jurul lui I. C. Brătianu și față de tendința de rezistență a celorlalți competitori politici la reformele necesare societății românești, indiferent că era vorba de domeniul economic, social sau politic. Toate acestea îi făceau pe liberali să-și eticheteze adversarii drept „retrograzi” și să refuze să le recunoască denumirea de conservatori³⁸.

Dincolo de polemicele obișnuite, pentru liberalii guvernamentali prioritară devenea în perioada următoare asumarea de către echipa ministerială condusă de I. C. Brătianu a unei politici vizând sprijinirea unei industrii a cărei materie primă urma să fie asigurată de agricultură. În strânsă legătură cu oamenii implicați direct în economie, liberali precum Eugeniu Stătescu, Anastasie Stolojan sau Emil Costinescu, pentru a cita doar câțiva din membrii Comitetului Central Electoral al P.N.L., cereau la jumătatea lunii octombrie 1884 o politică economică protecționistă, măcar în privința produselor pe care și industria românească, atât cât exista ea în acele momente, le putea realiza în țară și, evident, identificarea acelor măsuri legislative care puteau contribui la mărirea exportului de cereale. Fără a fi adepții unor revoluții legislative, dar nici ai statu-quo-ului, liberalii amintiți credeau că sosise timpul unor acțiuni de protejare a intereselor proprii ale statului român, tocmai datorită unei atmosfere ceva mai relaxate în politica europeană³⁹. În plan intern liberalii din jurul lui I. C. Brătianu înregistrau în această perioadă semne de reconciliere din partea unui grup important al familiei liberale venite din fosta capitală a Moldovei, acolo unde-și desfășura activitatea formațiunea ce-și luase titulatura de Partid Liberal Independent. Ceea ce trebuie spus acum este faptul că în zona Moldovei exista o anumită emulație detectabilă încă din timpul constituirii Coaliției de la Mazar-Pașa, când fînțau două comitete politice centrale cu sediul la Iași și București, pe structura cărora avea să se formeze ulterior P.N.L.⁴⁰

Dintr-un calcul politic ce avea ca obiectiv convingerea cititorilor că România guvernată de liberali nu avea motive de îngrijorare pentru securitatea granițelor sale sau alte pericole, textele apărute în presa liberală trădau în descrierea unor evenimente precum cele menționate un calm greu de găsit în perioada anterioară anului 1883. Întrebarea care apare în acest

³⁶ A.N.I.C., Fond Brătianu, dosar 51, 1884, filele 16, 17 față-verso, 15 octombrie 1884.

³⁷ „Voința Națională”, 11 octombrie 1884, p. 2.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Idem*, 12 octombrie 1884, nr. 77, editorial.

⁴⁰ Eduard Lambrino, Ionuț Iliescu, Bogdan Constantin, *130 de ani de istorie liberală în Vrancea*, Focșani, Editura Terra, 2010, p. 18.

moment al discuției este dacă aserțiunile formulate acum aveau un suport real sau era valabilă una din explicațiile deja enumerate. Siguranța manifestată de cei de la „Voința Națională”, devenit noul ziar care populariza mesajele oficiale ale liberalilor, era dată și de informațiile care veneau dinspre Viena și modul de manifestare al acestora în anumite momente.

O nouă dificultate în relația României cu monarhia austro-ungară apărea în urma discursurilor ținute de Alexandru Ciurcu, proprietar al ziarului „L'Indépendance Roumaine”, în al cărui număr din 5 august 1885 se vorbea despre posibilitatea ca, mai devreme sau mai târziu, steagurile românești să fluture și în cealaltă parte a munților⁴¹.

Observațiile pe care le trimit diplomații austrieci din România spre Viena ne îndreptățesc să afirmăm că în ciuda tratatului existent, starea de spirit prezentă în acel moment era una dominată de suspiciune. Această stare de fapt putea fi explicația acțiunii de monitorizare permanentă a tot ce se întâmpla în România. Astfel, reprezentantul Austriei la București, Eissenstein, constata că în același timp cu existența amintitului ziar care se situa deseori pe poziții critice la adresa guvernului de la Viena, George Lahovary, fratele diplomatului Alexandru Lahovary, intenționa fondarea unui ziar redactat în limba franceză, „La Dâmbovitza”, ce urma să facă o campanie favorabilă Austro-Ungariei⁴². O dovadă a importanței pe care o acordă guvernul de la Viena câștigării de partea sa a opiniei publice românești reiese și din scrisoarea lui Kalnoky către același diplomat aflat la București, prin care acesta era sfătuit să încerce să atragă și „L'Indépendance Roumaine” de partea intereselor Austriei, chiar dacă această „apropriere” ar însemna și alocarea unei sume mai mari de bani⁴³.

Atmosfera devenea tot mai tensionată în cursul anului 1885 iar lucrul acesta se datora și apariției unui număr tot mai mare de informații despre diferitele tipărituri ce îndemneau pe românii ardeleni la o atitudine mai radicală față de austrieci, totul culminând cu veștile despre pregătirile militare inițiate de Comitetul național român cu scopul de a realiza o incursiune în Ungaria⁴⁴. Asigurările date de noul ministru de externe Ion Câmpineanu vor avea darul să-l convingă pe diplomatul austriac aflat la București că menținerea la guvernare a echipei Brătianu era o garanție suficientă pentru ca astfel de planuri și discuții să nu fie luate în serios⁴⁵.

Un sprijin important în lupta sa politică împotriva „Opoziției unite” avea să primească I. C. Brătianu, în mod neașteptat, mai ales după măsurile luate în toamna lui 1885, din partea unor români din Transilvania care demonstau înțelegere pentru deciziile șefului guvernului român, apreciate ca fiind impuse de rațiuni de stat, exprimându-și în același timp și dezamăgirea pentru că primul-ministru nu găsisese totuși o soluție de ieșire. Ceea ce aprecia autorul unui articol publicat în „Tribuna” din Sibiu la politica externă dusă de I. C. Brătianu era obținerea unui statut de neutralitate pentru România, legăturile cu statele care prin potențialul lor economic și politic erau în poziția de decidenți pentru spațiul balcanic, trimiterea fiind în mod evident la Austro-Ungaria. Nelăsând nici un dubiu în privința simpatiei sale pentru liberalii din jurul lui I. C. Brătianu, editorialistul de la „Tribuna” își exprima în finalul articolului

⁴¹ Gh. N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 143.

⁴² A.N.I.C., Fond Carol I, Casa Regală, dosar 3, 5 august, 1885, 1885, filele 31-33.

⁴³ Idem, dosar 8, 1885, Viena, 10 august 1885, filele 8-9.

⁴⁴ *Ibidem*, fila 210.

⁴⁵ Idem, dosar 2, 4 septembrie 1885, 1885, filele 93-94.

convingerea că o schimbare de guvern ar avea o influență negativă asupra capacității României de a reacționa pozitiv în plan extern și mai ales de a-și îndeplini obligațiile asumate⁴⁶.

Presiunile diplomației austriece asupra guvernului Brătianu pentru expulzarea din România nu doar a autorilor Proclamației din 30 august, ci și a celor care editau „L'Indépendance Roumaine” aveau să dea în cele din urmă rezultatul scontat de guvernul de la Viena.

În urma luării la cunoștință a intențiilor manifestate de România de a introduce noi tarife vamale, reprezentantul român sesiza o reacție de ostilitate față de statul de la nordul Dunării nu doar la nivelul clasei politice, ci și la nivelul presei. Accesibila presă franceză de altădată era acum puțin sensibilă chiar și la stimulentele financiare, aflat oricum în suferință față de pretențiile celor care patronau diferite ziare franțuzești. Tonul amical vizibil în alte vremuri dispăruse complet, fiind înlocuit de unul agresiv, nelipsind nici articolele ce conțineau informații greșite, neverificate prin mai multe surse⁴⁷. Deloc pasiv în fața acestei situații, reprezentantul României solicita guvernului de la București acordarea unei sume de bani cu ajutorul căreia să poată câștiga de partea cauzei românești două sau trei organe de publicitate mai reprezentative în Franța și Europa, anunțând totodată și implicarea legației în realizarea unui studiu istoric asupra relației comerciale a României cu Franța, ce urma a fi publicat sub formă de broșură după ce ar fi primit încuviințarea ministerului de externe⁴⁸. Lucrarea amintită urma a fi oferită de legația română în Franța pentru ca publicul interesat să afle și punctul de vedere românesc pe marginea disputei comerciale româno-franceze. Vasile Alecsandri solicita în tot acest timp nu doar bani pentru câștigarea simpatiei presei franceze, dar și câteva decorații pentru a fi oferite unor persoane influente în presă și viața politică din Franța⁴⁹.

Presa românească devenea în deceniul opt-nouă al secolului XIX un instrument clar de propagandă, dar și de reflectare a diferitelor tensiuni din viața politică românească. Aceasta este explicația pentru care partidele românești încearcă să finanțeze prin intermediul unor susținători apariția unor ziare în cât mai multe orașe din țară, cele din capitală nemaifiind suficiente pentru propagarea ideilor unei formațiuni sau alta și nici a liderilor lor. Chiar dacă problema libertății presei devine treptat unanim acceptată, guvernele românești urmăresc cu multă atenție subiectele dezbătute în cotidienele epocii nu din convingerea existenței unui mare impact pe care l-ar fi avut acestea ci mai degrabă dintr-o precauție față de interpretările pe care le-ar fi dat cancelariile europene unora din materialele apărute în perioada ce a urmat imediat proclamării Regatului României.

BIBLIOGRAFIE:

Periodice

„Libertatea presei”;

„Liberalul”;

---

⁴⁶ „Liberalul”, 1 decembrie 1885, p. 3.

⁴⁷ M.A.E., Fond Paris, dosar 9, 1882-1901; fără filă, 18, 30 iunie 1885.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, fila 3.

„Voința Națională”;

„Românul”, 1884;

Surse inedite

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Brătianu, Fond Carol I, Fond Casa Regala Ministerul Afacerilor Externe, Fond Franța-Arhive Diplomatice, Fond Arhiva Istorica Centrala, Fond Paris;

Lucrări generale și speciale

Carada, Theodorian, M., *Vasile Lascăr 1852-1907*, București, Tipografia Profesională Dim. C. Ionescu, 1913;

Cîncea, Paraschiva, *Viața politică din România în primul deceniu al independenței de stat*, București, Editura Științifică, 1974;

Foucault, Michel, *Trebuie să apărăm societatea*, București, Editura Univers, 2000;

Golimaș, Aurel, H., *Carol I și Românii din Ardeal (1866-1900)*, extras din „Arhiva”, nr. 12, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1936;

Gray, John, *Liberalismul*, București, Editura Du Style, 1998;

Lambrino, Eduard, Iliescu, Ionut, Constantin, Bogdan, *130 de ani de istorie liberală în Vrancea*, Focșani, Editura Terra, 2010;

Lascăr, Vasile, *Discursuri politice*, adunate și adnotate de M. Theodorian Carada, vol. I, București, Noua Tipografie Românească, 1912;

Mureșan, Camil, „Politica externă a României în primii ani ai independenței sale văzută de presa română din Transilvania”, în *România și politica de alianțe. Istorie și actualitate*, București, Institutul Român de Studii Internaționale, 1991;